

Szekeres Tamás

Képrombolás az amerikai alternatív médiában

A 2020-as szobordöntések egy alt-right és egy liberális hírportál cikkeiben

Tanulmányomban a képrombolás mint emlékezetpolitikai eszköz prezentációját vizsgálom az amerikai alt-right média egyik fő képviselője, a Breitbart, illetve egy liberális híroldal, a Vox cikkeiben a 2020-as nyári tüntetéssorozat eseményei kapcsán. A George Floyd halála után indult tiltakozási hullám keretében szobrok és emlékművek sokaságát döntötték le tüntetők vagy távolították el a hatóságok a problémás örökség, illetve kifogásolható történelmi szereplők miatt. A téma nagy figyelmet kapott a sajtóban. Írásomban az emlékművek és a képrombolás lehetséges politikai céljainak bemutatását követően kvalitatív és kvantitatív módszereket ötvöző tematikus analízis felhasználásával azt elemzem, hogy egy szélsőséges politikai nézeteket valló hírportál miként jeleníti meg, illetve kommentálja az eseményeket. A kérdés komplexitásának hangsúlyozása érdekében a politikai spektrum másik végét jelentő híroldal, a liberális Vox cikkeit is vizsgálom, összehasonlítva a két eltérő megközelítést, hasonlóságokat és különbségeket keresve.

Kulcsszavak: alt-right, alternatív média, Egyesült Államok, emlékezetpolitika, emlékezet, emlékmű, képrombolás, szobor, szobordöntés, tüntetés

1. Válság és tiltakozás

2020-ban az Egyesült Államok több krízist is átélt. A koronavírus okozta egészségügyi válsághelyzet, a járványügyi korlátozások miatti tüntetések mellett májusban George Floyd erőszakos halála az amerikai társadalmat évszázados távlatban feszítő kérdések robbanásához vezetett. A rasszizmus, a diszkrimináció, a kisebbségek helyzete, illetve a rendőri erőszak kapcsán az állam szerepe is a politikai viták középpontjába került. Országos tüntetési hullám indult, tömegek vonultak az utcára a fent említett problémák megoldását követelve. A tüntetések során számos szimbolikus cselekedet történt: a feldühödött tömeg több esetben is köztéri szobrok ellen fordult, emlékművek sokaságát rongálták meg vagy döntötték le.

Tanulmányom célja annak bemutatása, hogy az emlékművek, valamint azok ledöntése miként alkalmazható eszközként a politikai szereplők kezében a diktátoroktól az ellenük tüntető tömegig, illetve annak vizsgálata, hogy ez a jelenség a 2020-as amerikai zavargások esetében miként jelent meg az online alt-right média egyik zászlóshajójának számító hírportál, a Breitbart, valamint egy meghatározó liberális híroldal, a Vox cikkeiben. Mindkét portálnál az emlékművekkel foglalkozó, 2020 májusa után megjelent cikkek tematikus vizsgálatát végeztem el, kvalitatív és kvantitatív szempontból egyaránt, összevetve a két híroldal írásait. Céлом az volt, hogy a téma bemutatásának számszerűsíthető tulajdonságai mellett a cikkek stílusát is szem előtt tartva derítsem fel a téma reprezentációjának különbségeit és esetleges hasonlóságait a két médium írásaiban.

2. A szobrok, az emlékművek politikai szerepe

A szobrászat alapvetően művészeti ág. Nem feltétlenül hordoz magában politikai üzenetet, nem teljesít politikai célokat; eredendően esztétikai funkciót lát el. Ha azonban egy szobrot köztéren helyeznek el, már társadalmi eléréssel rendelkezik: bármikor bárki által megtekinthető, a nyilvánosság útján befolyásoló erővel bír. E tulajdonságuk mellett egy másik formai sajátosság is a politika célkeresztjébe helyezi a művészeti alkotásokat: adottságaikból fakadóan a szobrok az állandóság megtestesítői, olyan személyeknek, eseményeknek vagy eszméknek emelnek emlékműveket, akik és amelyek üzenetét, illetve tanulságait a jövő generációi számára kívánja megőrizni az adott közösség (Szűcs 2000).

A társadalomnak közvetített hosszú távú üzenet lehetősége a politikai szereplők érdeklődését is felkelti. Tekintve egy emlékmű állításának költségeit, számos esetben a fennálló hatalom vagy egy népesebb közösség az, amely képes finanszírozni egy ilyen beruházást. Amint az alkotót egy politikai szereplő vagy csoport kéri fel egy politikai eszme vagy üzenet konzerválása céljából, már a pusztán megrendelői elvárás torzítja a végső mű megalkotásának folyamatát, csorbítva a művész szabadságát (Póttó 2003). A szobor ebben az esetben elveszíti eredeti esztétikai funkcióját. Környezete helyett az átadni kívánt politikai tartalomhoz alkalmazkodik, az válik elsődleges meghatározó elemévé.

Egy emlékmű politikai üzenete azonban nem csak az alkotás folyamatára koncentrálódik. A megfelelő ideológiai töltet fenntartásához cselekvő emlékeztetere van szükség, a hatalom vagy közösség általi hivatalos emlékeztetésre. Jelképként egy köztéri szobor az azt állító hatalommal együtt hanyatlás áldozatává válhat, jelromlásra mehet keresztül (Szívós 2016). Koszorúzások, évfordulós megemlékezések vagy beszédek nélkül egy emlékmű képes kiüresedni, a megszokott hétköznapi háttér olyan részévé válni, amely nem hordoz szimbolikus többletjelentést (Szűcs 2000).

Mindazonáltal a „halott” emlékművek is képesek üzenetet közvetíteni. Például egy szimbolikus politika terén aktív, szélsőséges eszméket megvalósító diktatúra által emelt szobrok a rezsim bukása után az egykori hatalom mementójaként szolgálhatnak, emlékeztetve arra, hogy antidemokratikus rendszer uralkodott a társadalmon, akár évtizedeken keresztül. Ez a „posztumusz üzenet” legalábbis kényelmetlen lehet egy új hatalomnak (legyen az egy újabb diktatúra vagy egy demokratikusan megválasztott vezetés). Ezért figyelhető meg egy politikai szélsőséget hatalmi szintre emelő diktatúra bukása után egyfajta emlékezteti tisztogatás, amely érinti a köztéri politikai emlékművek eltávolítását is (Szirmai 2014).

3. A képrombolás eredete és formái

Az előző fejezetben említett posztumusz üzenetek, a diktatúrákhoz kapcsolódó politikai szélsőségek, illetve a rezsim bukásának körülményei bizonyos esetekben olyan cselekményeket eredményeznek, amelyek épp a szobrok állandóságát teszik semmissé. Egy nagy horderejű politikai változás, rendszerváltás vagy forradalom gyakran a szimbólumokat használja fel a rendszerek közötti eltérések hangsúlyozására, tehát szimbolikus cselekedetek által arat győzelmet egy bukott rezsim felett. A szimbólumok ellen politikai célból elkövetett fizikai erőszak neve képrombolás, görög nyelven ikonoklasztázia. Nem véletlen a görög elnevezés, hiszen a jelenség a Bizánci Birodalom idejéig visszanyúló múlttal rendelkezik. Az eredeti fogalom egy 8–9. századi mozgalomhoz kötődik, amelynek céljával vallási témájú képek, szobrok és más szimbólumok mint szakrális szereplők arcmásainak elpusztítása szolgált (Péter 2016).

A modern politikai térben a képrombolás más sajátosságokkal bír. Ennek ősképe a Bastille ostroma a francia forradalom alatt, illetve emblematis példája a hazai történelemből a budapesti Sztálin-szobor ledöntése az 1956-os forradalom elején. A képrombolás ezekben az esetekben a spontán népi tüntetés magasztos eszköze: egy felfokozott hangulatú tömegdemonstráció résztvevői hirtelen felindulásból az ellenséges hatalom egyik meghatározó szimbóluma ellen fordulnak, és annak megsemmisítése által aratnak jelképes győzelmet a rendszer felett (Póttó 2013.). Fontos eleme a népi tüntetésnek az, hogy az érzelmi alapú akciók kontrollálatlansága ellenérzéseket szülhet. A jelenlévők spontán döntése nem feltétlenül egyezik meg a társadalmi konszenzussal. Csak akkor

marad meg a kollektív emlékezetben dicsőséges pillanatként egy szobor ledöntése, ha azzal a társadalom többsége valóban egyetért, másként a cselekmény illegitim vandalizmussá válik. A budapesti Sztálin-szobor azért kiváló példa a konszenzus által legitimált képrombolásra, mert az idegen, külső hatalom katonai megszállására alapozó elnyomást szimbolizálta, így a haza felszabadításának jelképévé válhatott az elpusztítása.

Ha konszenzus övezi a képrombolást, akkor erős szimbolikus töltettel bíró jelenségről beszélhetünk, olyan politikai rítusról, amely mágikus felhangot is kap: a nép maga arat győzelmet a pusztítás és az erőszak ősi ösztöne által (Péter 2016). A képrombolás mindezek mellett egyfajta tabut is hordoz magában, hiszen pusztításról van szó, ami eleve kívül esik a társadalmi normákon. Pontosan ez a tabujelleg adja a képrombolás visszásságát is, hiszen egy destruktív folyamatot jelöl, amely nem szolgálja a múlt eseményeinek feldolgozását, hanem kijelöl egy bűnbakot és bosszút áll rajta. Konszenzus helyett kitöröl elemeket a kollektív emlékezet szövetéből (Póty 2013).

4. Szobordöntések a 2020-as tüntetési hullám alatt az Egyesült Államokban

A 2020-as esztendő több szempontból is mozgalmasnak bizonyult az Egyesült Államokban: a koronavírus terjedése és az elnökválasztás mellett a nyári hónapokat a rasszizmus, a rendőri erőszak és a társadalmi egyenlőtlenségek elleni tüntetési hullám határozta meg. George Floyd erőszakos halála nyomán tömegdemonstrációk sokasága indult el,¹ a Black Lives Matter mozgalom országos szerveződéssé vált, a diszkrimináció és a kisebbségekkel szembeni rendőri túlkapások ügye pedig a politikai diskurzus központi kérdése lett. A tüntetések során a tömeg a képrombolás spontán rítusát is alkalmazta: számos szobrot döntöttek le a demonstrálók.² Az arányokat nézve az elpusztított alkotások több mint fele a Konföderáció katonáinak állított szobor volt. Kolumbusz Kristóf személyét érte a legtöbb támadás mint a gyarmatosítás fő felelősét, valamint a tematikai szórásban nagy szerepet játszottak a rabszolgatartók, a rasszista nézeteket valló személyek a 20. századból, továbbá az őslakosokkal szemben erőszakos cselekményt elkövető történelmi alakok szobrai. A tüntetők által megtámadott emlékművek tematikai megoszlása megvilágítja azt a tényt, hogy nem az egyes történelmi eseményekkel való szembenézés jelentette a képrombolás valódi mozgatórugóját, hanem a faji előítéletek, a rabszolgaság elnyomása, valamint az őslakosokat ért igazságtalanságok kerültek a cselekmények középpontjába. Céljuk az volt, hogy felhívják a figyelmet a fenti problémákra. Az aktuális társadalmi problémák gyökerét a gyarmatosítás, valamint a Konföderáció emlékéhez köti a közvélemény.³

A 2020-as tüntetések során megvalósult képrombolási akciók is magukon hordozzák a spontán népharag elmentmondásait. Számos esetben a politikai akció öncélú vandalizmusba és rongálásba csapott át. Egyes esetekben megkérdőjelezhető a képrombolás legitimitása is. Erre a legjobb példaként a szobrok lefejezése, vízbe hajítása, valamint felgyújtása szolgál, amely már túllép a szimbolikus győzelem szintjén. Vitát váltott ki a volt elnökök és az alapító atyák szobraival szemben elkövetett erőszak is,⁴ amely lépés a társadalmi konszenzussal történő szembenállást fejezi ki. Az elnökök, illetve az alapító atyák szobrainak megrongálása értelmezhető az állammal szembeni cselekedetként is, hiszen nem egy párttal vagy ideológiával szemben lép fel, hanem az Egyesült Államok alapjait jelentő személyeket és értékeket támadja, ami kifejezheti az országos intézményrendszerrel szembeni elégedetlenséget. A szövetségi intézményekkel szembeni fellépés a 2020-as tüntetések egyik fő vonása, hiszen a rendőrség által elkövetett „faji alapú” erőszak szolgáltatta az indokot a tiltakozások kirobbanására.

1 Roudabeh Kishi, Sam Jones: Demonstrations & Political Violence in America: New Data for Summer 2020. ACLED. 2020. XII. 15. <https://acleddata.com/2020/09/03/demonstrations-political-violence-in-america-new-data-for-summer-2020/>.

2 Erik Ortiz, Kaleigh O'Boyle & Savannah Smith: The next wave of statue removals is afoot. See where they're being taken down across the U.S. NBC News, 2020. XII. 13. <https://www.nbcnews.com/news/us-news/2020-next-wave-statue-removals-afoot-map-n1230506>.

3 Az amerikai szobordöntések tematikai megoszlása egy jelenleg megjelenés alatt álló másik tanulmányom tárgya. Terjedelmi okokból ebben az írásban nem foglalkozom mélyebben a kérdéssel.

4 Rachel Scully & James Bikales: A list of the statues across the US toppled, vandalized or officially removed amid protests. The Hill, 2020. XII. 12. <https://thehill.com/homenews/state-watch/502492-list-statues-toppled-vandalized-removed-protests>.

E megközelítés szerint George Washington szobrának ledöntése értelmezhető a teljes szövetségi állam és az azt működtető intézményrendszer radikális kritikájaként. A Fokvárosi Egyetemről indult képromboló mozgalom, a fallism szerint a köztéri emlékművek megtámadása alkalmas a figyelem felkeltésére, hiszen az állandóság jelképei pusztulnak el, ráadásul olyan szobrok, amelyek a társadalom többségének fontos értékeket képviselnek, így valószínű, hogy hatást fejt ki és diskurzust indít el az e szimbólumokat érő támadás (Frank & Ristic 2020). Ez a felfogás is tetten érhető a fent leírt szélsőséges tettekben.

5. A képrombolás megítélése az alt-right médiában

5.1. Emlékezet és az alternatív média

Az alternatív média fogalmát az utóbbi években az amerikai szélsőjobb oldali alt-right médiával kapcsolatosan használták. Fontos azonban leszögeznünk, hogy az alternatív média eredendően nem ideológiai természetű fogalom, sőt a hagyományos formája a baloldalhoz kötődik, és az internet korában telepedett csak rá a jobb oldali extrémizmus (Wasilewski 2019). Az alt-right média főként abból a közönségből építkezik, amelynek a mainstream média túlságosan letisztázott és mérsékelt, hiszen a fő médiumok úgy próbálnak meg széles rétegeket elérni, hogy a jobb- és a baloldali szélsőségeket is kizárják hírfolyamukból. Az alt-right szemében a fősodorbeli média ezáltal vállalhatatlanul liberálissá változik, olyan „színvak” médiummá, amely eltagadja a rasszok közti különbséget (Florini 2016). Az e megközelítéssel való elégedetlenség tetten érhető abban, hogy az alt-right megfordítja a mainstream logikáját: amíg a fősodorbeli média konszenzusos kereteket alkalmaz, addig az alt-right média a konfliktusokra helyezi a hangsúlyt, így hozva létre egy kizárólagosságra építő identitást, a rasszizmuséhoz hasonló eszköztárból merítve (Wasilewski 2019).

Az alt-right ellentmondása, hogy oly módon próbálja meg lemosni magáról a szélsőjobb oldali címkét, hogy az általa kritizált mainstream média formai sajátosságait igyekszik átvenni, hogy így toborozzon magának több olvasót és eszméinek több hívet (Blee & Creasap 2016). A konzervatív fősodorbeli média olvasóinak elcsábítása nem sikertelen folyamat. Az alt-right csoporthoz tartozó hírportálok száma egyre nő, miként olvasottságuk is, ami annak a ténynek a tudatában fontos, hogy a konzervatív olvasók hajlamosabbak csak egy médiumból tájékozódni, tehát az alt-right portálok hatékonyan tudják átcsábítani a hírfogyasztókat (Mitchell et al. 2014).

Az olvasók egy médiumra történő koncentrációja a *framing*, vagyis a keretezés jelensége miatt rejt magában veszélyeket. A keretezés az a folyamat, ahogyan egy médium a valóság egyes részleteit kiválasztja és kiemeli. A média nem is képes minden egyes hírről beszámolni, így önkéntelenül is szelektál, a szelekció által pedig napirenden tarthat vagy háttérbe szoríthat egy témát. A híradás nemcsak a kiválasztást jelenti, hanem az adott történet a médium szemüvegén át történő értelmezését, prezentációját, illetve értékelését is (Entman 1993). Egy olyan médium esetében pedig, amely egy politikai szélsőség céljait szolgálja, a keretezés jelensége a torzítás irányába mozdulhat el.

A keretezés azonban nem csak a média sajátja. A kollektív emlékezet működésében is fontos szerepet játszik a szelekció: hasonló logika szerint történik meg a történelmi események bemutatása az emlékezet terepén, mint a média egyes szereplői esetében. Az emberi közösségeken belül létrejövő emlékezet elsődleges funkciója az identitásképzés: összeköti a csoport tagjait és elválasztja őket más csoportoktól. A kollektív emlékezet részrehajló, a közös emlékekre koncentrál, felnagyítja a különbséget az egyes közösségek között, míg az adott társadalmon belüli ellentéteket a háttérbe szorítja, így erősítve a csoport identitását. Ezáltal a kollektív emlékezet pártos, a történelmi események értelmezését illetően szelektív, valamint leegyszerűsítő (Novick 2000).

A média és a kollektív emlékezet egyes logikai elemeinek hasonlósága abból a szempontból is lényeges, hogy a társadalom átalakulásával az emlékezet természete is megváltozott. Pierre Nora francia történész emlékezeti helyekről szóló elmélete szerint a modern társadalom kialakulásával megszakadtak a hagyományos emberi kapcsolatok. Megszűnt az emlékezet organikus továbbadásának lehetősége, nincsenek már olyan emlékezeti közösségek, amelyek az emlékek személyes átadásával biztosítják a kollektív emlékezet folytonosságát (Kovács 2012). A modern emlékezet elveszítette spontán megélhetőségét. Immár egy mesterségesen megalkotott múltkép

szolgál támasztékul a természetes emlékezés lehetőségétől megfosztott társadalom számára. A rekonstruált emlékezet egyik fő megtestesülése a történelemtudomány, a másik az emlékezeti hely, amely képes előhívni a társadalom számára a múlt történéseit, így tartva meg a csoport identitását. Mint neve is mutatja, az emlékezeti hely a legtöbb esetben szimbolikus töltettel felruházott helyszín. Lehet azonban bármilyen jelkép, esemény, beszéd vagy személy is, amely vagy aki segíti a társadalmat az emlékezésben, valamint a múlt eseményeinek értelmezésében (Nora 1999). Így válhat emlékezeti hellyé a média is, amely keretezi a történelmi eseményeket és az azokra való emlékezést.

5.2. A szobordöntések a Breitbart cikkeiben

Tanulmányomban az online sajtóra koncentrálok. Ezen belül is az alt-right hírportálok egyik fő képviselője, a Breitbart jelentette a vizsgálat egyik tengelyét, amely a Pew Research Center kutatása szerint az online sajtó „jobb szélé”;⁵ ezért esett a választásom az alt-right legnagyobb médiumára. A híroldalt 2007-ben alapította Andrew Breitbart és Larry Solov. Saját bevallásuk szerint havonta 25 millió látogatóval bír az oldal, ami a harmadik legnagyobb amerikai hírportállá teszi a Breitbartot.⁶ Az oldal különlegessége abban áll, hogy bár az általa közvetített ideológia a szélsőjobboldalhoz kötődik, mégis tartózkodik a direkt kijelentésektől, például a „faji kérdésekben”, így hidat tud képezni az alt-righttól a mainstream felé (Freelon et al. 2020).

A portál 94 cikkben foglalkozott a tüntetések nyomán ledöntött, megrongált vagy eltávolított emlékművek kérdésével. A cikkek átolvasásával könnyen felismerhető a Breitbart megközelítésében visszatérő mintázat: a vizsgált írások relatív többsége (25 %) arra koncentrál, hogy elnökök és az alapító atyák emlékműveit érte támadás. Az NBC gyűjtése szerint a 102 ledöntött szobor között egy George Washington- és két Thomas Jefferson-emlékmű szerepelt, illetve azon emlékművek között, amelyeknek kérvényezték az eltávolítását, két esetben volt érintett Abraham Lincoln, egy-egy esetben pedig Thomas Jefferson, Andrew Jackson és Theodore Roosevelt neve merült fel. Összesen tehát több mint 200 már ledöntött, eltávolításra kérvényezett, valamint városvezetési döntés alapján eltávolítandó emlékmű közül 8 szobor ábrázol egykori elnököt, illetve alapító atyát.⁷ Az összehasonlítás megmutatja, hogy az elnökök szobrai ellen elkövetett erőszak magasan felülreprezentált volt a Breitbart cikkeiben. Visszatérő elem továbbá, hogy a portál nem differenciál a történelmi szereplők, illetve emlékműveik között. Ugyanúgy kezeli Kolumbusz Kristófot, mint a Konföderáció tábornokait, és nem tesz különbséget egy közkatonát vagy egy térdelő fekete rabszolgát megformázó szobor között; minden emlékművet automatikusan és ellentmondást nem tűrően meg akar védeni.

A tematikai megoszlás két második leggyakrabban előforduló sajátossága egyrészt a tüntetők ellentmondásos cselekedeteire történő figyelemfelhívás (17 %), többször gúnyos, megalázó formában. Ilyen volt például az, amikor Gandhi szobrait mint a béke szimbólumait érte kritika, vagy amikor olyan emlékműveket döntöttek le a tüntetők, mint egy abolicionista bevándorló szobra, esetleg egy olyan építész emlékművéről volt szó, aki azt a kerületet tervezte, amely később gettóvá vált. E cikkek hangvételén érződik, hogy nevetségessé kívánják tenni az antirasszista tüntetők történelmi szereplőkhöz kapcsolódó érzékenységét, azt feltételezve, hogy a liberális oldal számára már mindenki rasszista, és a teljes múltat el kell törölni.

A másik „ezüstérmes” téma nem más, mint Donald Trump reakcióinak szemlézése, valamint az elnök által az emlékművek védelmére és egy nemzeti szoborpark létrehozására kiadott rendeletekről való beszámoló (16 %). Trump elnök egyértelműen a dicső amerikai múlt olyan védelmezőjeként jelenik meg a Breitbart digitális hasáb-

5 Jurkowitz M, Mitchell A, Shearer E & Walker M (2020): U.S. Media Polarization and the 2020 Election: A Nation Divided. Pew Research Center: Journalism and Media. 2020. XII. 13. <https://www.journalism.org/2020/01/24/u-s-media-polarization-and-the-2020-election-a-nation-divided/>.

6 Who Breitbart is... Really. Breitbart. 2020. I. 12. <https://media.breitbart.com/media/2019/11/about-breitbart-news.pdf>.

7 Erik Ortiz, Kaleigh O'Boyle & Savannah Smith: The next wave of statue removals is afoot. See where they're being taken down across the U.S. NBC News, 2020. XII. 13. <https://www.nbcnews.com/news/us-news/2020-next-wave-statue-removals-afoot-map-n1230506>.

jain, aki megakadályozza azt, hogy a baloldali csőcselék (a portál következetesen a *mob*, vagyis csőcselék, csorda, bizonyos esetekben maffia jelentéssel bíró kifejezést alkalmazza a tüntetőkre) a feledés homályába taszítsa az Egyesült Államok történelmének nagy alakjait.

A csőcselék kifejezés nemcsak a Trump-ot éltető cikkekben hangsúlyos, hanem azon írásokban is, amelyek a képrombolást olyan öncélú vandalizmusként mutatják be (12 %), amelynek nincsenek politikai motivációi vagy céljai, hanem a pusztítás az egyetlen jellemzője. A vandalizmusnál fenyegetőbb veszélyként jelenik meg a Demokrata Párt, amely a Breitbart írásaiban (10 %) nemcsak legitimálja és támogatja a csőcselék ámokfutását, hanem egyenesen a marxizmust és az Egyesült Államok anarchikus összeomlását fogja elhozni Joe Biden győzelme esetén.

A hírportál cikkeiben a tüntetők olyan jellegű demonstráló erővel bírnak, hogy meghátrálásra készítetik a városi tanácsokat, amelyek a Breitbart értelmezése (9 %) szerint a csőcselék haragjától tartva szavazzák meg az egyes emlékművek eltávolítását. Emellett a tüntetők miatt a szobrok védelme érdekében a rendőrséget és a Nemzeti Gárdát is be kellett vetni, hogy megakadályozzák az esztelen rombolást (6 %). A Breitbart néhány cikk (5 %) erejéig a bulvár világába is elkalandozik az emlékezetet illetően; ezekben hírességek, színészek, rendezők, zenészek a témában kifejtett véleményét ismertetik.

A vélemények bemutatását jellemzi az is, hogy a Breitbart kiemelt figyelmet szentel annak, ha fekete vagy indián származású véleményformáló veszi a védelmébe az emlékműveket, illetve elítéli a képrombolásokat, hangsúlyt fektetve arra, hogy a kisebbségi csoportok is megosztottak a kérdésben, nem uralkodik konszenzus a szobordöntések létjogosultságát illetően. Ebben az esetben is tetten érhető az a tény, hogy a Breitbart nagy jelentőséget tulajdonít a származásnak: kiemeli, hogy ha egy véleményformáló afroamerikai, ahogyan impresszumában is hangsúlyt fektet arra, hogy a portál alapítói zsidók. Szintén szembevetendő az a tendencia, hogy konzervatív politikusok egymásra licitálnak arról, melyik történelmi szereplő lesz a múlt átírásának következő áldozata, a valóban párbeszédet igénylő téma, a Konföderáció öröksége mellett a Washington és a Jefferson szobrait ért erőszakos cselekmények miatt a kritizált Rushmore-hegyet féltik a republikánusok, illetve helyenként a Krisztus-szobrok ledöntésétől is tartanak mint a határt nem ismerő visszaható tisztogatás következő lépésétől.

Összesítve: a Breitbart képrombolást bemutató cikkei erős tematikus megoszlást mutatnak, az elnökszobrok témája kiemelt ugyan, de a többi elem (tüntetők tetteinek ellentmondásai, Trump rendeletei, öncélú vandalizmus, anarchia, meghátráló városok, a hatóságok beavatkozása) viszonylag egyenletesen jelenik meg az írásokban. Az egyes témákat tekintve megállapítható, hogy egy szándék különböző megközelítéseire vezethetőek vissza: a tüntetők viselkedésének kritikájára, az általuk jelentett fenyegetés hangsúlyozására, valamint céljaik és motivációik nevetségessé tételére, esetleg letagadására. A cikkek alapvető kiindulási pontja a tüntetések illegitim és pusztító jellege. Meghatározó a kritikus, helyenként felháborodott hangvétel (kivéve Trump esetében, ő egyértelműen pozitív megvilágításba kerül), ami megmutatja az események értelmezése mögött meghúzódó politikai szándékot, vagyis a Black Lives Matter mozgalommal való szembenállást.

5.3. A másik oldal: a Vox és a képrombolás

A Breitbart eredményeinek tágabb kontextusba helyezése érdekében a Pew Research Center ideológiai skálájának másik véglete, a liberális, illetve demokrata hírfogyasztók által előnyben részesített, a Breitbarthoz hasonló olvasottsági aránnyal rendelkező Vox nevű hírportál cikkeit is megvizsgáltam. A Vox híroldalt 2014-ben alapította Ezra Klein, a Washington Post volt szerzője. A portál a magyarázó újságírás megosztó képviselője,⁸ nagy hatású baloldali kollektív blogként írható le (Schmidt et al. 2019). A képrombolás témája láthatóan kisebb mértékben került középpontba: kevesebb, mint negyedannyi (23 darab) írás jelent meg a kérdésről, mint

8 Jeff Bercovici (2014): Why Do So Many Journalists Hate Vox? Forbes. 2020. I. 12. <https://www.forbes.com/sites/jeffbercovici/2014/05/12/why-do-so-many-journalists-hate-vox/>.

az alt-right oldalon. A Vox újságírói nemcsak a cikkek mennyiségében mutattak csekélyebb érdeklődést a téma iránt, hanem az írások tartalmában is: a vizsgált cikkek többségében csak egy-egy mondat erejéig szerepelnek a szobrok, számos esetben pedig a tüntetésekkel kapcsolatos beszámolóikban szerepel egy megjegyzés arról, hogy ledöntöttek egy szobrot. A téma ilyen mértékű hanyagolása önmagában is értékítéletet sejtet, miszerint a szerzők nem tartották érdemesnek a tüntetések ezen újszerű vonásait arra, hogy nagyobb hangsúlyt fektessenek rájuk a beszámolóikban.

A témák szempontjából a Vox jóval koncentráltabb, a cikkek 22–22 százalékát teszik ki egyrésztől azok az írások, amelyek a fehér felsőbbrendűséggel, illetve a rasszizmussal szembeni tiltakozás legitim eszközeként jelölik meg a képrombolást, másrésztől pedig azon cikkek, amelyek elmaradásként róják fel egy-egy problémás emlékmű meglétét. Itt is tetten érhető a komplex téma leegyszerűsítése és a hírek szelekciója, azonban a liberális oldalon csak konföderációs emlékművekről olvashatunk, Washington vagy Jefferson nevével nem találkozni, ami összhangban van az NBC adataival, miszerint a képrombolás elsősorban a konföderációs emlékműveket érintette, s csak elenyésző számban rongálták meg volt elnökök szobrait. Ugyanakkor a Vox nem követi le teljes mértékben a képrombolás részleteit, például nem említi Kolumbusz Kristóf kiemelt szerepét. A kontinens felfedezőjének szobrai ugyanis a ledöntött alkotások majdnem 20 százalékát teszik ki. Ha a konkrét személyeket nézzük, akkor az itáliai hajós magasan vezet Robert E. Lee, a Konföderáció tábornoka előtt. Látható tehát, hogy a Breitbart és a Vox egyaránt hajlamos arra, hogy a részrehajló keretezés során az események azon aspektusait mutassa be és hangsúlyozza, amelyek illenek a számukra meghatározó eszmei orientációhoz, míg a képet mérséklő adatok kimaradtak a tudósításokból.

Donald Trump a Vox cikkeiben hasonló arányban (17 %) idézett személy, mint a Breitbart esetében. Azonban a Vox híreiben Trump két rendelete következetesen úgy jelenik meg, mint egy kampányfogás, amely a rasszizmus nosztalgiájával igyekszik mozgósítani a konzervatív szavazókat. A liberális hírportál írásaiban sem érzékelhető különbségtétel az egyes emlékművek között: miként a Breitbart minden szoborra a dicső múlt mementójaként tekintett, a Vox esetében úgy jelenik meg az összes emlékmű a fehér felsőbbrendűség bálványaként és a rasszizmus konzerválójaként. A Vox több esetben (13 %) úgy hivatkozik az elnök rendeleteire, mint álintézkedésre, amely az emlékművek védelmének jelszavával legitimálja a békés tüntetőkkel szembeni rendőri erőszakot. A Vox cikkeiben a demonstrálók minden esetben békés szándékúak, sőt csak a rendőri provokáció miatt lépnek fel erőszakosan, fegyvert is a rendőri túlkapások elleni védelem érdekében hordanak. A Vox szerint számos esetben nem is bizonyítható, hogy a tüntetők döntöttek volna le egy-egy szobrot (9 %).

A Vox érdekessége, hogy felhívta a figyelmet a párbeszéd szerepére a múlttal való szembenézést terén, valamint külön véleménycikket szentelt annak, hogy az Egyesült Államok számára a rabszolgaság társadalmi feldolgozása szempontjából példaértékű annak módja, ahogy Németország szembenézett náci múltjával.

A liberális portál képrombolással foglalkozó cikkeit vizsgálva már a pusztán számokból kitűnik, hogy a Vox számára – a Breibarttal ellentétben – a szobordöntések kérdése nem játszott kiemelt szerepet. Az a kis számú írás, amely a témában megjelent, valójában a tüntetésekről szólt, néhány kivételtől eltekintve marginális szerepet töltött be az emlékművek a tudósításokban, illetve az említések is arra korlátozódtak, hogy a „rasszizmus szimbólumainak” nevezzék a szobrokat. A cikkek témaválasztása mellett azok tartalma is komolyan eltér a Breitbart megközelítésétől, bár eszközeit tekintve hasonló; ugyanazon érme másik oldalát kapjuk. A Vox hírei szerint szinte csak békés tüntetések zajlottak, amelyeket rendőri provokációk zavartak meg, a szobordöntések pedig a fehér felsőbbrendűség elleni harc megkérdőjelezhetetlen legitimitással bíró eszközei. Nemcsak elfogadható (de inkább jogos) lépés a szobrok ledöntése, hanem az emlékművek, különösen a konföderációs emlékművek pusztán létezése is sértő a kisebbségekre nézve.

Ha csak a Konföderáció katonáinak szobraira koncentrálnunk, akkor megalapozott az a megközelítés, hogy Donald Trump azon rendeletei, amelyek börtönbüntetést szabnak ki az emlékművek megrongálóra, valójában konzerválják a rasszista nézetek túlélését. Mindazonáltal a 2020-as tüntetési hullám során történt rongálások, illetve szobordöntések nem csupán konföderációs emlékműveket érintettek és nem csak alapítóatyák szobrait. A teljes kérdéskör tehát jóval komplexebb, mint az akár a Breitbart, akár a Vox cikkeiből kiolvasható.

6. Következtetések

Az alt-right Breitbart cikkeinek vizsgálata egyrészt igazolja azt a tételt, hogy a szélsőjobb oldali online média a konfliktusokra helyezi a hangsúlyt, így kíván kizárólagosságra építő identitást létrehozni, folyamatosan fenntartva a „mi-ők” különbségtételt. Az írások meghatározó alaphangja a tüntetők tettei által kiváltott felháborodás, illetve a velük szemben érzett gúny, kiegészülve Trump emlékművédő rendeleteinek üdvözlésével. Ezzel egy időben a Breitbart reakciói cáfolják a fallism azon elvét, amely szerint a képrombolás alkalmas eszköz a társadalmi problémák megoldásához vezető párbeszéd megkezdésére, mivel a diskurzus igénye helyett a törésvonalakat mélyítő düh és a hatósági beavatkozás kívánalma került előtérbe. A szobordöntések destruktív jellege továbbá a hatalom kritikája helyett az abba vetett hitet erősítette meg az alt-right portál cikkeiben, mivel azok anarchiát és agresszíven fellépő, irracionális és veszélyes tömeget mutattak be, amellyel szemben csak az elnök és a hatóságok nyújthatnak védelmet.

A Vox írásaival történő összehasonlítás megmutatja, hogy a politikai paletta két szélét vizsgálva az összeegyeztethetetlen tartalmi ellentmondások mellett az eszközhasználat terén mindazonáltal fellelhetőek hasonlóságok: mindkét portál esetében tetten érhető a torzítás, ugyanazon események más szemszögből történő bemutatása, a ideológiai alaphoz nem illeszkedő részletek elhagyása és a kérdéskör leegyszerűsítése az egyik oldalon dühögő marxista csőcselékkel, a másik oldalon pedig rendőri provokációnak áldozatul eső békés felvonulókkal.

A két hírportál összevetését megnehezítette az alapvetően különböző megközelítés, amely már a megjelent cikkek számát tekintve is mutatja, hogy eltérő jelentőséget kapott a képrombolás témája. Ugyanakkor a kérdés tárgyalásának altémái is olyan különbségeket mutatnak (az elnök személye, illetve a rendőri jelenlét volt csak közös pont, de megítélésük teljesen ellentétes), amelyek rávilágítanak arra, hogy soha nem találkozó párhuzamos alternatív valóságokról lehet olvasni a két portálon. E valóságok tartalmazznak igazságot, azonban teljes összetettségében nem mutatják be.

Az összehasonlítás lehetőségeit tovább limitálta a két hírportál hírközlési módszereinek eltérése: amíg a Breitbart hajlamos (főként az elnök szavait követve) nemcsak torz valóságképet mutatni, hanem alternatív tényekkel dolgozni és mindezt gúnyos stílusban tárgyalni, addig a Vox – bár ideológiailag szintén elfogult – nem kreál eltérő valóságot, hanem szimplán nem mutat számottevő érdeklődést egy olyan téma iránt, amely ideológiai céljai szempontjából nem érdekli. Mindkét portált jellemzi, hogy egységesen kezeli a ledöntött emlékműveket tematikai téren. Míg azonban az alt-right híroldal a tényleges arányokat figyelmen kívül hagyva a történések egy apró szeletét nagyította fel és tette fő témává, addig a Vox – bár szintén nem követte le teljes mértékben az események folyását – nem alkalmazott olyan direkt jellegű szelekciót és alternatív értelmezést, mint a jobb oldali portál. Amellett, hogy a Breitbartal szemben a Vox legalább két cikk erejéig hangsúlyozta a párbeszéd jelentőségét, a lényegi különbség a két oldal között abban érhető tetten, hogy az emlékművek témájában a Breitbart inkább torzít, míg a Vox inkább elhallgat.

Természetesen szem előtt kell tartanunk azt a tényt, hogy sem a Breitbart, sem a Vox nem tükrözi az amerikai társadalom, illetve hírfogyasztók teljes palettáját. Azért esett e két médiumra a választás, mert ellentmondásaikban ismerhető fel a vizsgált kérdés komplex jellege, miszerint nem lehet eldobni a történelmi értékeket, sem ignorálni a társadalmi párbeszéd szükségességét, mivel mindkét eset hozzájárul a politikai polarizáció mélyüléséhez.

Irodalom

- Blee, Kathleen & Kimberly Creasap (2016): Conservative and right-wing movements. In: Cass Muddie (ed.): *The Populist Radical Right: A Reader*, pp. 200–218. London: Routledge.
- Entman, Robert (1993): Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, vol. 43, no. 4, pp. 51–8.
- Florini, Sarah (2016): Disrupting the past, reframing the present: Websites, alternative histories and petit récits as black nationalist politics. In: Andrea Hajek, Christine Lohmeier & Christian Pentzold (eds.): *Memory in a Mediated World: Remembrance and Reconstruction*, pp. 113–28. New York: Palgrave Macmillan.
- Frank, Sybille & Mirjana Ristic (2020): Urban Fallism. *City*, vol. 24, nos. 3–4, pp. 552–564.
- Freelon, Deen, Alice Marwick & Daniel Kreiss (2020): False equivalencies: Online activism from left to right. *Science*, vol. 369, no. 6508, pp. 1197–1201.
- Kovács Éva Judit (2012): Az emlékezet szociológiai elméletéhez. *Socio.hu*, 2. évf. 1. sz. 207–230. o.
- Jurkowitz, Mark, Amy Mitchell, Elisa Shearer & Mason Walker (2020): U.S. Media Polarization and the 2020 Election: A Nation Divided. Pew Research Center: Journalism and Media. 2020. XII. 13. <https://www.journalism.org/2020/01/24/u-s-media-polarization-and-the-2020-election-a-nation-divided/>.
- Mitchell Amy, Jeffrey Gottfried, Jocelyn Kiley & Katerina Eva Matsa (2014): Political polarization & media habits. Pew Research Center: Journalism and Media. 2020. XII. 12. <http://www.journalism.org/2014/10/21/political-polarization-media-habits>.
- Nora, Pierre (1999): Emlékezet és történelem között: a helyek problematikája. *Aetas*, 14. évf. 3. sz. 142–157. o.
- Novick, Peter (2000): *The Holocaust in American Life*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Péter László (2016): *Tollrajzok – Barangolások délvidéki képzőművészekkel*. Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet.
- Pótó János (2003): *Az emlékezés helyei. Emlékművek és politika*. Budapest: Osiris.
- Pótó János (2013): Szobrok és emlékművek mint bűnbakok, avagy hogyan döntünk szobrot, mikor és miért? In: Gyarmati György, Lengvári István, Pók Attila & Vonyó József (szerk.): *Bűnbak minden időben. Bűnbakok a magyar és az egyetemes történelemben*, 83–96. o. Pécs & Budapest: Kronosz.
- Schmidt, Steffen W., Mack C. Shelley & Barbara A. Bardes (2019): *American Government and Politics Today, 2018–2019*. Cengage Learning.
- Szirmai Éva (2014): A név hatalma – a hatalom nevei. In: Bauko János & Benyovszky Krisztián (szerk.): *A nevek szemiotikája*, 41–51. o. Nyitra & Budapest: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara & Magyar Szemiotikai Társaság.
- Szívós Mihály (2016): A szemiotikai elemzés módszere II. A módszer alkalmazása a hatalom jeleinek, képeinek és tereinek kutatásában. In: Szirmai Éva, Tóth Szergej & Újvári Edit (szerk.): *A hatalom jelei, képei és terei. Jel-Kép-Tér sorozat 2*, 13–21. o. Szeged: Szegedi Egyetemi Kiadó & Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó.
- Szűcs György (2000): Ars memoriae, ars obliuendi. Emlékművek térben és időben. In: Mikó Árpád & Sinkó Katalin (szerk.): *Történelem – Kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatából Magyarországon*, 689–694. o. Budapest: Magyar Nemzeti Galéria.
- Wasilewski, Krzysztof (2019): US alt-right media and the creation of the counter-collective memory. *Journal of Alternative & Community Media*, vol. 4, no. 1, pp. 77–91.

Felhasznált források

- A Breitbart.com „monuments” témában íródott cikkei, 2020. XII. 12. <https://www.breitbart.com/tag/monuments/>.
- A Vox.com „monuments” témában íródott cikkei, 2020. XII. 12. <https://www.vox.com/search?q=monument>.
- Bercovici, Jeff (2014): Why Do So Many Journalists Hate Vox? Forbes, 2020. I. 12. <https://www.forbes.com/sites/jeffbercovici/2014/05/12/why-do-so-many-journalists-hate-vox/>.

Kishi, Roudabeh & Sam Jones: Demonstrations & Political Violence in America: New Data for Summer 2020. ACLED. 2020. XII. 15. <https://acleddata.com/2020/09/03/demonstrations-political-violence-in-america-new-data-for-summer-2020/>.

Ortiz, Erik, Kaleigh O'Boyle & Savannah Smith: The next wave of statue removals is afoot. See where they're being taken down across the U.S. NBC News, 2020. XII. 12. <https://www.nbcnews.com/news/us-news/2020-next-wave-statue-removals-afoot-map-n1230506>.

Scully, Rachel & James Bikales: A list of the statues across the US toppled, vandalized or officially removed amid protests. The Hill, 2020. XII. 12. <https://thehill.com/homenews/state-watch/502492-list-statues-toppled-vandalized-removed-protests>.

Who Breitbart is... Really. Breitbart, 2020. I. 12. <https://media.breitbart.com/media/2019/11/about-breitbart-news.pdf>.

Abstract in English

Iconoclasm in the US alternative media: the 2020 statue removals in the articles of an alt-right and a liberal news site

This paper observes the presentation of iconoclasm as a tool of memory politics in the articles of Breitbart, one of the main representatives of American alt-right media, in the light of the events of the series of protests in the summer of 2020. During the wave of demonstrations held after George Floyd was killed, several statues and memorials were toppled by protesters or removed by authorities because of their difficult heritage or objectionable historical characters. The issue was widely covered by the press. This paper presents the possibilities of using monuments and their destruction for political objectives, and performs a thematic analysis with qualitative and quantitative methods on how an extremist news outlet portrays and comments these events. In an attempt to stress the complexity of the issue, it also analyses articles from the other end of the political spectrum, Vox, and compares the different approaches in search of similarities and differences.

Keywords: alt-right, alternative media, memory politics, memory, monument, iconoclasm, statue, statue toppling, protest, United States

Szekeres Tamás 2019-ben politikatudomány mesterdiplomát szerzett a Szegedi Tudományegyetemen. Jelenleg az SZTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola hallgatója. Kutatási területe az emlékezetpolitika, azon belül is a Horthy-korszak megítélése a rendszerváltást követően.